

Pozemkový spolek Chaloupky

– více než deset let praktické péče o přírodu

Václav Křivan

Pozemkový spolek Chaloupky při ZO ČSOP Kněžice, tak jako řada jiných pozemkových spolků po celé ČR, zajišťuje péči o přírodní dědictví. V oblasti jiho-východní části Českomoravské vrchoviny pečuje o desítky přírodně cenných lokalit. Činnost spolku

spojuje tradiční formy péče o krajinu, jako je paste- vectví či kosení luk, s moderními principy ochrany přírody. Spolek působí na pomezí tří krajů (Kraj Vysočina, Jihočeský a Jihomoravský kraj) a zaměřuje se především na péči o staré pastviny a zachovalé louky.

Pastviny na Salátové kopci u Zášovic jsou jednou z nejrozsáhlejších a nejvýznamnějších lokalit v péči PS. Foto Václav Křivan

Co jsou pozemkové spolky

Pozemkové spolky jsou neziskové organizace pečující o přírodní či kulturní dědictví na základe vlastníckých a smluvních vztahů (pachtů, výpůjček), souhlasů či jiných forem spolupráce s vlastníky přírodně cenných pozemků. Hnutí pozemkových spolků vychází především ze zahraničních zkušeností a tradic, především v západní a jižní Evropě, kde má dlouholetou kontinuitu. V podmínkách České republiky se začaly první snahy v této oblasti rozvíjet v 90. letech minulého století, a to mimo jiné zásluhou Českého svazu ochránců přírody, který je v současné době koordinátorem metodické i finanční podpory činnosti pozemkových spolků.

Pozemkový spolek Chaloupky

Provádění praktické péče na lokalitách mimořádných přírodních hodnot je dlouhodobou činností, ba přímo strategií ČSOP Kněžice. Prvopočátky ochrannářských činností sahají do poloviny 80. let minulého století, kdy se začaly postupně rozvíjet aktivity jako vzdělávání dětí v ochraně přírody, organizování dobrovolnických táborů zaměřených na kosení mokřadních luk nebo příprava podkladů pro vyhlášení řady chráněných území v regionu. V 90. letech pak došlo k založení jednoho z prvních středisek ekologické výchovy u nás a většina aktivit organizace byla soustředěna na vzdělávání a osvětu v oblasti ochrany životního prostředí. V roce 2008 vzniklo v rámci organizace nové pracoviště, které se zaměřilo na praktickou i odbornou ochranu přírody. Za účelem chránit a pečovat o drobné většinou nechráněné mizející biotopy na Českomoravské vrchovině byl ke dni 6. 3. 2008 založen Pozemkový spolek Podhůrácko (dnes Pozemkový spolek Chaloupky). Základem pozemkového spolku se staly dva pozemky v blízkosti Střediska ekologické výchovy Chaloupky u Nové Brtnice na pomezí Jihlavska a Třebíčska.

Významným impulzem pro rozvoj pozemkového spolku bylo založení Centra ochrany přírody Chaloupky – odborného pracoviště při ČSOP Kněžice v roce 2009. Personální odborná kapacita umožnila intenzivnější vyhledávání významných přírodně cenných území i drobnějších lokalit, vlastní provádění kvalitních průzkumů, následné efektivnější jednání s vlastníky a v neposlední řadě lepší

Bývalé obecní pastviny ve Štěměchách, první z vykoupěných lokalit. Péče zde probíhá již 12 let a je zaměřena na zachování unikátní populace mravence *Formica foreli* a dalších druhů. Foto archiv PS Chaloupky

zázemí pro praktickou péči a celkové vedení pozemkového spolku. Dosud se v rámci aktivit pozemkového spolku podařilo vykoupit 5 ha přírodně cenných lokalit ve Štěměchách, Krasonicích, Radoníně a Vísce u Kněžic. Dále má pozemkový spolek cca 33 ha pronajatých pozemků, uzavřené písemné dohody o spolupráci na cca 5 ha pozemků a získané písemné souhlasy vlastníků na cca 50 ha pozemků, dohromady v 30 lokalitách na přírodně cenných nechráněných územích tří krajů. ČSOP Kněžice dále vlastní zhruba 20 ha z přírodního hlediska méně významných pozemků (dříve intenzivně obhospodařované louky a pole). Na těchto pozemcích ČSOP Kněžice provozuje svou zemědělskou činnost, která poskytuje zázemí pro praktické ochrannářské činnosti ČSOP Kněžice, především Pozemkového spolku Chaloupky. ČSOP Kněžice je vlastníkem stáda ovcí, čítajícího v současné době zhruba 150 bahnic, se kterými zajišťuje pastvu na chráněných i nechráněných územích na pomezí Třebíčska, Jihlavska a na Znojemsku a Dačicku.

Propojení šetrného zemědělství, které vychází z tradičních postupů našich předků, a ochrany přírody je základní myšlenkou naší činnosti. Když jsme zhruba před deseti lety začali s budováním stáda ovcí a vůbec s myšlenkou obnovy pastvy v tomto regionu, padla volba na plemeno Cigája, které je hojně rozšířené

především na Slovensku a v dalších zemích směrem na východ. Důvodem pro výběr tohoto plemene byla jeho dobrá odolnost a nenáročnost na kvalitu pastvy a, což se později ukázalo jako velká výhra, také výborná chodivost těchto ovcí, pro které není problém přesun pěšky ani na vzdálenost deseti či více kilometrů.

V roce 2018 provedl pozemkový spolek ochrannářské zásahy na 21 nechráněných územích a zajišťoval péči o 14,8 ha v devíti maloplošných chráněných územích v Kraji Vysočina a Jihočeském kraji.

Vyhledávání lokalit a jednání s vlastníky

Jak již bylo uvedeno výše, většinu lokalit, které jsou v současné době obhospodařovány v rámci činnosti pozemkového spolku, tvoří drobné louky či pastviny, většinou mimo chráněná území. Tyto lokality byly postupně objevovány při mapování a průzkumech v regionu. Jedná se zejména o zbytky obecních pastvin, drobné mokřady nebo obtížně přístupné louky, které ztratily hospodářský význam, hostí však podstatnou část diverzity nelesních společenstev v krajině. Z hlediska vlastníckých vztahů se často jedná o pozemky obcí či měst nebo soukromých vlastníků.

Po zmapování lokality následuje jednání s vlastníkem pozemku. Cílem je vysvětlení významu

místa pro přírodu, ale mnohdy také získání cen-
ných informací o historii místa a způsobech hos-
podaření. V případě obcí většinou naše aktivity
nacházejí pochopení, u soukromých vlastníků
bývá cesta složitější a ne vždy se napoprvé po-
daří získat vlastníka na naši stranu. Dobře se
osvědčuje oslovení místních obyvatel formou vy-
cházek do přírody přímo na lokality, kdy je dosta-
tek času a prostoru ukázat lidem řadu zajímavostí
a také s nimi mluvit o našich cílech a o tom, co je
třeba na lokalitách dělat. Pak většinou dojdeme
rychle ke shodě. Největší úspěšnost při jednání
o nových lokalitách je právě v místech, kde naši
organizaci a její práci lidé znají, naopak tam, kde
lidé nemají povědomí o naší činnosti či o nestátní
ochraně přírody všeobecně, bývá výsledek často
velmi špatný a jsou lokality, kde se péči nepodaří
domluvit vůbec.

Zdroje financování praktické péče o lokality

Finanční zdroje na zajištění péče na lokalitách
jsou velmi různorodé. Jak se ukázalo, bylo

rozhodnutí vytvořit zázemí v podobě farmy,
která funguje v režimu zemědělských dotací,
velmi šťastné. Některé rozsáhlejší lokality se
podařilo zařadit mezi zemědělsky obhospo-
dařované pozemky a s využitím několika titulů
AEO je tak jejich financování zajištěno dlou-
hodobě. Právě stabilita a dlouhodobější formy
financování péče o lokality jsou přitom jedním
z velkých problémů fungování nestátní ochra-
ny přírody.

K dalším významným zdrojům patří samozřej-
mě Program péče o krajinu, Operační pro-
gram Životní prostředí a v nemalé míře také
prostředky krajů či obcí. Naopak dlouhodobě
se nedaří získávat významnější finanční pro-
středky od dárců, případně jiných soukromých
zdrojů.

Odborná činnost aneb víme, co chráníme

Od počátku naší činnosti klademe velký dů-
raz na co nejpodrobnější mapování lokalit

z mnoha různých hledisek. Základem je po-
znání fauny bezobratlých a samozřejmě také
flóry a vegetace. Důraz je kladen na stanovení
priorit v péči o lokality. Na některých našich
lokalitách přežívají slabé populace hořečku
českého. Zde je nastavena péče tak, aby co
nejvíce vyhovovala nárokům tohoto kriticky
ohroženého druhu. Suché pastviny a xero-
termní stanoviště jsou zase obhospodařová-
ny s ohledem na zachování diverzity různých
skupin bezobratlých. Dá se říci, že každá loka-
lita vyžaduje poněkud odlišný přístup a odliš-
né postupy v péči.

Důležitou součástí naší práce je také sledování
stavu lokalit a snaha o podrobný monitoring
stavu populací nejvýznamnějších druhů. Pro
některé lokality jsou zpracovány ochranné plány,
v případě chráněných území se
samozřejmě vychází z platných plánů péče,
na jejichž přípravě se také podílíme. Průběžně
se provádí evidence všech zásahů a důkladná
fotodokumentace.

Den otevřených dveří. Foto archiv PS Chaloupky

Pravda o účasti veřejnosti na rozhodování ve správních řízeních

Petr Svoboda, Ondřej Pašek, Karel Kříž

**V zákonodárství ČR postupuje trend omezování prá-
va spolků na účastenství ve správních řízeních dotý-
kajících se zájmů ochrany přírody či životního pro-
středí. Účelem tohoto trendu je urychlení výstavby.
Jeho rysy jsou nepromyšlenost a ovládnutí legisla-
tivního procesu podnikatelskými svazy. Zmíněný
trend má čtyři fáze. Dvě již máme za sebou a dvě se
chystají. Na konci tohoto procesu se rýsuje model,**

**v němž budou mít spolky právo účastnit se správních
řízení již jen o úzké množině těch největších záměrů
podléhajících posuzování vlivů na životní prostředí
(EIA), a to jen za velmi přísných podmínek. Článek
poukazuje na to nejdůležitější, k čemu již došlo i co
se chystá a co bez nadsázky představuje demontáž
demokratického rozhodování veřejné správy ve vě-
cech životního prostředí po roce 1989.**

První fáze:

V červenci roku 2017 vstoupila v platnost no-
vela stavebního zákona (StavZ), provede-
ná zákonem č. 225/2017 Sb. Tato novela
zasáhla do znění § 70 odst. 3 zákona o ochra-
ně přírody a krajiny (ZOPK) a s účinností od
1. 1. 2018 zcela a bez náhrady zrušila právo spol-
ků na účastenství ve všech správních řízeních,
ve kterých [i] rozhodují jiné správní orgány než or-
gány ochrany přírody a [ii] jejichž předmětem jsou
záměry, jež se sice dotýkají zájmů ochrany přírody
a krajiny, ale nepodléhají procesu EIA. Můžeme je
označit jako středně velké záměry. Mezi ně patří
v první řadě záměry na umístění a provedení sta-
veb, o kterých rozhodují stavební úřady v územ-
ních a stavebních řízeních. Účastenství spolků zde
již není možné. Novela zachovala právo spolků
na účastenství pouze ve správních řízeních, ve kte-
rých rozhodují orgány ochrany přírody podle ZOPK,
tedy zejména ve správních řízeních o povolení vý-
jimek ze zákazů týkajících se zvláště chráněných
území a zvláště chráněných druhů živočichů a rost-
lin a o povolení kácení dřevin. Jenže i v těchto
správních řízeních novela účastenství spolků ještě
dále omezila. Stanovila totiž, že [i] o povolení kácení
dřevin „pro účely stavebního záměru povolované-
ho v územním řízení“ a také [ii] o povolení výjimek
ze zákazů týkajících se zvláště chráněných druhů,
pokud výskyt druhu nebyl před zahájením řízení
podle stavebního zákona „znám“, má napříště roz-
hodovat orgán ochrany přírody zjednodušenou for-
mou tzv. závazného stanoviska (změny v § 8 a § 56
ZOPK). A protože se závazná stanoviska nevydávají

v (samostatném) správním řízení, ale ve zjednodu-
šeném postupu, ve kterém nejsou žádní účastníci,
nemohou se postupu na jejich vydání účastnit ani
spolky na základě § 70 odst. 3. ZOPK (viz článek
Havelková, S.: Novela stavebního zákona a zákona
o ochraně přírody a krajiny publikovaný v č. 6/2017).

Druhá fáze:

V říjnu roku 2017 vstoupila v platnost novela záko-
na o posuzování vlivů na životní prostředí (ZEIA),
provedená zákonem č. 326/2017 Sb. Ta s účinností

od 1. 11. 2017 významně zúžila okruh záměrů, které
podléhají procesu EIA s účastí dotčené veřejnos-
ti (můžeme jim říkat velké záměry). Zákonodárce
omezil možnost příslušných úřadů podrobit zjišťo-
vacímu řízení tzv. podlimitní záměry, tj. záměry, které
sice jsou uvedeny v některém z bodů Přílohy č. 1
ZEIA, ale nedosahují příslušné limitní hodnoty, jež
je v daném bodu uvedena a jež vyjadřuje velikost
záměru (např. bod 108: zastavěná plocha skladové-
ho komplexu 10 000 m²). Podle novely mohou být
podlimitní záměry podrobeny zjišťovacímu řízení jen

Ikonické panorama památné hory Blaník málem vzalo za své plánovaným větrným parkem v jeho pozadí. Celkem 21 kusů 130 m vysokých větrných elektráren chtěl investor umístit na náhorní plošinu 600 m n. m., přímo za 638 m n. m. vysoký Velký Blaník. Ten by tak ve výsledku převýšil téměř o 100 metrů Stavbě se podařilo zabránit ve spolupráci ČSOP a obce Načeradec. Foto archiv ČSOP Vlašim